

Resolucija:
**»Naša hrana, podeželje in
naravni viri po 2021«**

STRATEŠKI OKVIR RAZVOJA SLOVENSKEGA KMETIJSTVA,
PREDELAVE HRANE IN PODEŽELJA

Kazalo vsebine

1	Zakaj nov strateški tekst?	2
1.1	Kaj družba in posamezniki pričakujemo od kmetijstva?	2
1.2	Nov koncept in načela	4
2	Odporna in konkurenčna pridelava in predelava hrane.....	8
2.1	Potrebe po ukrepanju	8
2.2	Specifični cilji	9
2.3	Mehanizmi za doseganje ciljev.....	11
3	Trajnostno upravljanje z naravnimi viri in zagotavljanje javnih dobrin.....	16
3.1	Potrebe po ukrepanju	16
3.2	Specifični cilji	17
3.3	Mehanizmi za doseganje ciljev.....	19
4	Dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju.....	22
4.1	Potrebe po ukrepanju	22
4.2	Specifični cilji	23
4.3	Mehanizmi za doseganje ciljev.....	24
5	Horizontalni cilj: krepitev oblikovanja in prenosa znanja.....	26
5.1	Potrebe po ukrepanju	26
5.2	Specifični cilji	26
5.3	Mehanizmi za doseganje ciljev.....	28
6	Širši pomen in izvedba resolucije	30
7	Viri	31

1 Zakaj nov strateški tekst?

1.1 KAJ DRUŽBA IN POSAMEZNIKI PRIČAKUJEMO OD KMETIJSTVA?

Živimo v svetu, ki se korenito spreminja. Ni mogoče natančno predvideti, kaj nam bodo prinesle nove tehnologije, premiki politično-ekonomskih razmerij in spremembe v naravnem okolju. To velja tudi za slovensko kmetijstvo in podeželje, ki sta predmet tega strateškega dokumenta in sta posebej občutljivi del družbenega tkiva. Posredno in neposredno **se kmetijstvo in podeželje dotikata slehernega prebivalca Slovenije**. Vplivata na varnost, dostopnost in kakovost hrane, ki jo vsi uživamo. Določata kakovost bivanja in prostora za prosti čas, v določeni meri pa opredeljujeta stanje okolja in varstvo narave.

Družbeni odnosi in pogledi na pridelavo hrane, kmetijstvo in podeželje se hitro spreminjajo. Sodoben potrošnik, državljan in javnost pričakujejo in zahtevajo, da bodo deležniki v verigi oskrbe s hrano, ob aktivni vlogi države:

- zagotavljali varno in kakovostno hrano;
- varovali naravne vire in se ustrezno odzivali na podnebne spremembe;
- ohranjali vitalno podeželje.

To je tudi temeljni okvir za določitev nove strategije, razumevanje izzivov, določitev ciljev in izbiro mehanizmov za prihodnji razvoj kmetijstva in podeželja. Pri tem ne izhajamo samo iz potreb kmetijstva, ob zavedanju, da bo predvsem trden ekonomski položaj v panogi zagotavljal ohranjanje interesa za kmetovanje, ampak želimo oblikovati strateški okvir, ki bo temeljil na družbenih potrebah. Zato jih je potrebno razumeti in strateško vplesti v vrednote in prioritete prihodnje kmetijske in drugih javnih politik.

Ustrezen življenjski prostor, kakovostni naravni viri (tla, voda, zrak, ohranjeni naravni ekosistemi) in varna hrana spadajo med temeljne človekove dobrine. Globalni trendi tehnološkega napredka, zmanjšane kakovosti ali razpoložljivosti naravnih virov, trendi naraščanja prebivalstva in večanja povpraševanja po hrani, družbene spremembe, podnebne spremembe in s tem povezana tveganja vodijo do spoznanja, da je potrebno s temi temeljnimi dobrinami ravnati strateško in gospodarno, za sedanje in za prihodnje rodove.

Novejše družbeno razumevanje kmetijstva in podeželja v ospredje postavlja ozaveščenega potrošnika hrane, kmeta v navezavi s pridelavo hrane in vzdrževano podeželsko krajino, ter uporabnike podeželskih površin za bivanje, prostočasne aktivnosti in razvoj turizma. Hrana in okolje sta in bosta v prihodnje pomemben koncept za urbano in podeželsko populacijo, ob pričakovanju po ustrezni stopnji samooskrbe in zagotavljanju prehranske varnosti.

Sodobni način življenja in individualne vrednote v ospredje prinašata pomen prehrane, spreminja se življenjski stil in prehranske navade. Hrana mora biti varna in oskrba s hrano nemotena, ob tem pa potrošnik postaja senzibilen v odnosu do hrane. Zanima ga način pridelave in predelave, spreminja prehranske vzorce in daje večji poudarek

zdravemu prehranjevanju kot pomembnemu delu zdravega načina življenja. Vedno več potrošnikov postaja občutljivih na kakovost in sestavo hrane, spremlja njihov izvor in išče hrano, ki sledi njihovim osebnim ciljem. Vse bolj pomemben je tudi odnos do živali in etični vidiki pridelave hrane. Sočasno so intenzivne promocije živil globalnega izvora s strani trgovcev usmerjene v poenotenje okusov in povzročajo odmik od lojalnosti do blagovnih znamk. Vse to prinaša nove izzive tako v pridelavi, kot predelavi hrane, ki stremi k iskanju višje kakovosti, vključevanju v sheme, ki so certificirane in stalno nadzirane. Sledljivost od pridelave do končnega uporabnika postaja stalnica. Široka paleta ponujene in pred pripravljene hrane pušča za sabo veliko zavržene hrane, del hrane se zavrže tudi v procesih skladiščenja in distribucije, zato je nujno učinkovito upravljanje z zavržki hrane in njihovo zmanjševanje.

Družba postaja tudi izjemno občutljiva na vse bolj prisotne podnebne spremembe, kjer kmetijstvo z gozdarstvom postaja del problema in del rešitve. Blaženje in prilagajanje kmetijstva na podnebne spremembe je eden od osrednjih izzivov, na katerega se je potrebno odzvati z novimi rešitvami in spremembami. Podobno velja za celoten okvir vprašanja varstva okolja, kjer so ob vprašanju kakovosti voda in vplivu kmetijstva na vodne vire, vse glasnejši tudi glasovi o vplivu kmetijstva na izgubo biotske pestrosti in slabšanje naravnih ekosistemov.

Slovenski prostor v največji meri oblikujejo podeželska območja in gozd. Pridelovalec hrane, skrbnik raznolike krajine, in pomemben so-upravljaec naravnih virov, je slovenski kmet. Kmetijstvo tako v slovenskem prostoru poleg strateške funkcije pridelave hrane, odlikuje močna prostorska in okoljska vloga. Ekonomski in socialni učinek te gospodarske dejavnosti pa je izjemno pomemben gradnik gospodarske rasti, poseljenosti in novih delovnih mest na podeželju, ki ga dodatno oblikujejo nova kmetijska gospodarstva in novi prebivalci iz urbanega okolja.

Slovensko podeželje je v procesu stalne preobrazbe. Potrebna je nova opredelitev pomena podeželja, ki kmetijstvu in kmetom dviga ugled v družbi, razvoj podeželja pa vodi v smer visoke kakovosti življenja ter družbene povezanosti, tako na ravni lokalnih skupnosti, kot tudi odnosov med mestom in podeželjem. Izjemno raznoliko slovensko podeželje odlikujejo številne krajinske posebnosti, ki odločilno vplivajo na zmožnost in kakovost bivanja, obseg in vrsto rabe zemljišč, ter na izbrani način kmetovanja, ekonomičnost in obseg proizvodnje. Kakovost življenja na podeželskih območjih je povezana z ohranjanjem kulturne krajine in naravne dediščine ob ustrezni stopnji digitalizacije, mobilnosti, dostopnosti do javnih storitev, in ustvarjanju delovnih mest ob uveljavljanju konceptov sodobnega okoljsko vzdržnega kmetovanja in krožnega gospodarstva.

Kmetijstvo je gospodarska panoga z izrazitimi multiplikativnimi učinki. V vsej svoji večnamenski vlogi, je panoga v presečišču, ki že deloma izpolnjuje družbena pričakovanja vezana na hrano, naravne vire in podeželje. Z namenom okrepiti to družbeno vlogo in obenem narediti kmetijstvo odporno, konkurenčno, ekonomsko zanimivo, okoljsko vzdržno, podeželje pa privlačno za življenje širokega kroga prebivalstva v sožitju, je potrebno pristopiti k prenovi razvojnega koncepta slovenskega kmetijstva, verig preskrbe s hrano in slovenskega podeželja. Potrebno je

prilagoditi in izboljšati kmetijsko politiko, da bo sposobna odgovarjati na nove izzive in podpirati potrebe družbe, kmetijstva, živilstva in podeželja.

1.2 NOV KONCEPT IN NAČELA

Družbeno okolje, zunanji in notranji izzivi zahtevajo tudi prenovljen pristop pri opredeljevanju prihodnje kmetijske politike in drugih javnih politik, ki urejujejo razmere v slovenskem kmetijstvu in podeželju. V času ko se na trgu srečujemo z obilico prehranskih proizvodov in občutkom, da nič ne more ogroziti tega obilja, je to zahtevna naloga. **Namen tega dokumenta je opredeliti temeljni strateški okvir delovanja kmetijstva, živilstva in podeželja ter je podlaga za novo strateško načrtovanje po letu 2021.** Pri tem izhajamo iz tega, da je za vsako učinkovito strategijo potrebno utemeljiti potrebe, opredeliti cilje in izbrati ustrezne ukrepe za uresničevanje ciljev. Strategija mora imeti tudi jasno zastavljene kazalnike, s pomočjo katerih spremljamo dosežke zastavljene politike. Metodološka opredelitev strateškega okvirja temelji na vrednotenju kmetijske politike (Erjavec s sod., 2018). Opredelitev strateškega okvirja smo zastavili po naslednji shemi, ki predstavlja elemente strategije in njihove medsebojne povezave.

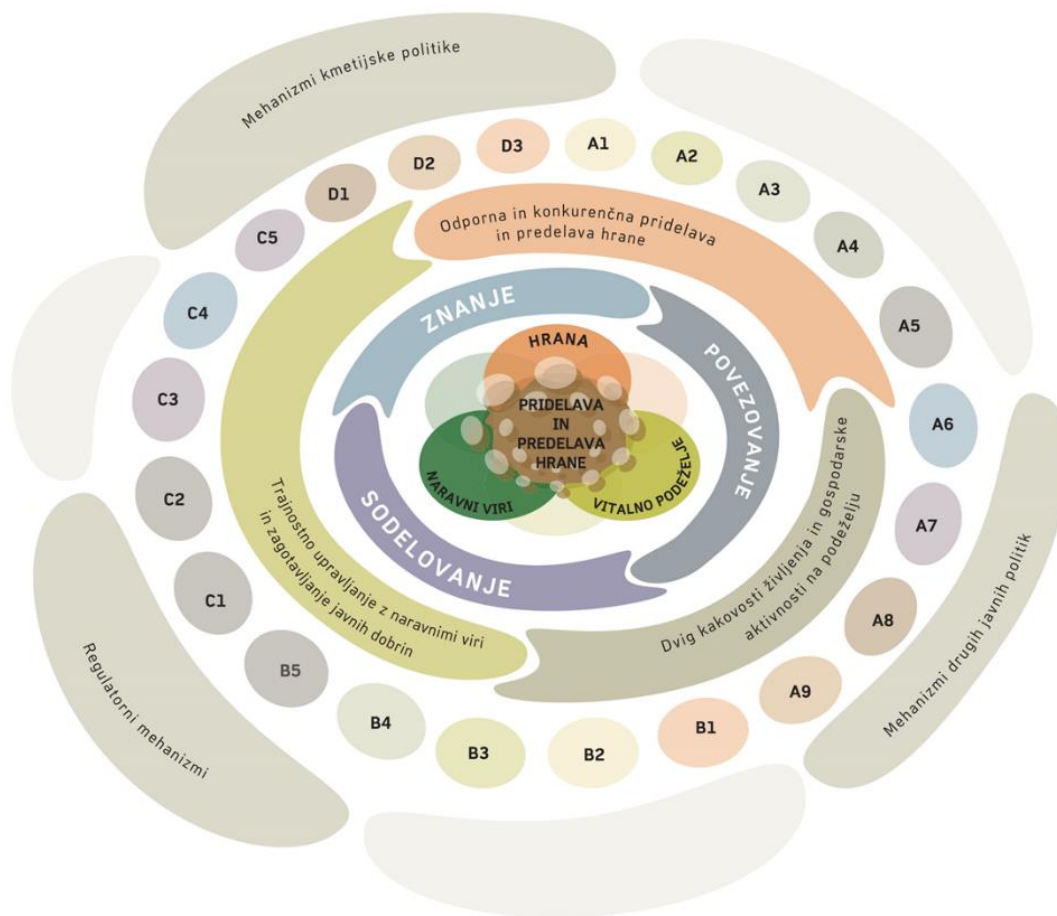
Shema prikazuje, da strateški okvir izhaja iz **družbenih zahtev** in vključuje pojme hrana, naravni viri in podeželje. V naslednjem krogu smo kot odziv na njih opredelili specifične cilje razvoja kmetijstva in podeželja v prihodnje. Specifični cilji opisujejo ključna vprašanja in zahteve, ki opredeljujejo ravnanje deležnikov, vključenih v podeželje in v verigo oskrbe s hrano. Ti cilji dajejo tudi ključni okvir za delovanje kmetijske in drugih politik povezanih s kmetijstvom in podeželjem.

Specifični cilji so tudi odgovor na predlog **devetih specifičnih ciljev Skupne kmetijske politike** (SKP), ki utemeljujejo evropsko in s tem slovensko kmetijsko politiko po letu 2021 in na katere se mora nasloniti tudi Slovenija pri pripravi svojega Strateškega načrta SKP (Uradni list EU, 2018).

Pri tem opredeljeni EU in slovenski cilji na področju kmetijstva in podeželja gradijo tudi na vsebinah in vrednotah, ki jih prinašajo pomembni dogovori in pobude na mednarodni ravni, med njimi Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 (UN, 2015), Pariški sporazum o podnebnih spremembah (UNFCCC, 2015), Rimska deklaracija o prehrani (FAO, 2014), Desetletje ZN za prehrano (UN, 2016), Desetletje ZN za družinsko kmetovanje (UN, 2017).

Specifični cilji izhajajo tudi iz temeljnih strateških razvojnih okvirjev Slovenije zapisanih v Strategiji razvoja Slovenije 2030 (SVRK, 2017). Prav tako se spremlja in soustvarja obstoječe in prihodnje strateške usmeritve drugih javnih politik, ki naj v čim večji meri zajemajo tudi posebnosti kmetovanja, predelave hrane, potrebe podeželja in varovanja naravnih virov.

SHEMA: Koncept strateškega okvirja »Naša hrana, naravni viri in podeželje po 2021«.

- A1. Zagotavljanje visokih standardov varne in kakovostne hrane,
- A2. Učinkovita raba in dostopnost virov (zemlja, kapital, delo, znanje),
- A3. Primerljiv dohodkovni položaj,
- A4. Stabilnost dohodka,
- A5. Krepitev agroživilskih verig in izboljšanje položaja kmeta v verigi,
- A6. Spodbujanje pridelave in porabe hrane z višjo dodano vrednostjo,
- A7. Krepitev tržne naravnosti in podjetništva,
- A8. Spodbujanje generacijske prenove,
- A9. Ohranitev proizvodnega potenciala in obsega kmetijskih zemljišč.
- B1. Zmanjšanje negativnih vplivov na vode, tla in zrak
- B2. Prilagajanje in blaženje podnebnih sprememb
- B3. Varovanje biotske raznovrstnosti
- B4. Ohranjanje kulturne krajine
- B5. Zagotavljanje višjih standardov dobrobiti živali
- C1. Spodbujanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah
- C2. Krepitev lokalnih pobud in medpanožnega sodelovanja ter krepitev navezave turizma na kakovostno hrano iz lokalnega okolja
- C3. Razvoj biogospodarstva
- C4. Socialna vključenost, ženske na podeželju in skrb za ranljive skupine
- C5. Zmanjševanje vrzeli v dostopnosti in kakovosti storitev v urbanem in ruralnem okolju
- D1. Krepitev raziskovalne podpore za razvoj kmetijstva in podeželja
- D2. Učinkovit prenos znanja do končnih upravičencev
- D3. Delujoč in učinkovit sistem AKIS (Kmetijski sistem znanja in inovacij)

Specifične cilje, ki jih podrobneje opisujemo v nadaljnjih poglavjih, smo združili v štiri skupine ciljev:

- A. Odporna in konkurenčna pridelava in predelava hrane**
- B. Trajnostno upravljanje z naravnimi viri in zagotavljanje javnih dobrin**
- C. Dvig kakovosti življenja in gospodarske aktivnosti na podeželju**
- D. Horizontalni cilj: krepitev oblikovanja in prenosa znanja**

Posamezne štiri skupine specifičnih ciljev predstavljamo v nadaljevanju. Opis vsake od njih smo razdelili v predstavitev potreb, ki jih utemeljujejo, predstavitev specifičnih ciljev in navezavo na ključne mehanizme za doseganje teh ciljev. Uresničevanje **specifičnih ciljev** je podprto z **izvedbenimi cilji**.

Celotno ciljno strukturo razvoja kmetijstva in podeželja torej lahko razumemo v odnosih med družbenimi, specifičnimi in izvedenimi cilji, ki si sledijo v krogih iz središča. Središče tvorijo družbene zahteve do hrane, naravnih virov in podeželja.

Zunanji obod tega strateškega okvirja tvorijo **mehanizmi** za doseganje vseh treh ravni ciljev. Mehanizme imamo treh vrst. Eno so ukrepi javnih politik, kjer ločimo med **ukrepi kmetijske politike** in **drugih javnih politik**. Sledijo **regulatorni mehanizmi** v obliki zakonodajnih predpisov. Politike in predpisi so podprti tudi z nujnimi spremembami v praksah in vrednotah, ki so prvi pogoj za spremembo delovanja kmetijstva in deležnikov na podeželju. Dosedanje izkušnje namreč kažejo, da tudi precejšnja sredstva in regulatorni mehanizmi ne zadoščajo za zelene spremembe in doseganje ciljev, če se ne spremenijo **mentaliteta, vrednote in prakse deležnikov**.

Glavne značilnosti mehanizmov opisujemo v nadaljevanju dokumenta. Poudarek je na novih in spremenjenih ključnih mehanizmih. Podrobnejša opredelitev do ravni ukrepov bo sledila v Strateškem načrtu SKP. Nabor mehanizmov in ukrepov kmetijske politike je omejen s pravili in uredbami SKP. Praksa kmetijske politike je, da poskuša s posameznimi ukrepi znotraj mehanizmov zagotoviti uresničevanje večjega števila ciljev. Povezave med cilji in mehanizmi, t.i. intervencijska logika je pomemben del strateškega načrtovanja politik in bo predstavljena v Strateškem načrtu SKP.

RAZVOJNA NAČELA IN USMERITVE

Preden pristopimo k opisu posameznih sklopov specifičnih ciljev, predstavimo nekatere ključne usmeritve in načela, ki vrednostno določajo strateški okvir.

Bistvo novega pristopa je ciljno **strateško načrtovanje javnih podpor** za pridelavo in predelavo hrane in razvoj podeželja, glede na naravne danosti slovenskega podeželja in dejanske potrebe

Ob tem velja, da je zaradi raznolikih danosti slovenskega podeželskega prostora in kmetijstva, potreben **premišljen pristop k oblikovanju** prihodnje slovenske kmetijske politike, ki bo nadgradil obstoječe inštrumente z vodilom trajnosti, učinkovitosti in merljivosti doseganja zastavljenih ciljev.

Pri tem je ključno prepoznavanje že obstoječih prednosti ter novih priložnosti večnamenskega kmetijstva, od trajnostnih kmetijskih praks, raznolikosti kmetijskih gospodarstev, pridelave, priraje in kmetijskih proizvodov, tradicije in navezanosti na zemljo, trajnostne rabe gozdov, do obdelanosti kmetijske krajine in podeželja v celotnem slovenskem prostoru.

Slovensko kmetijstvo je lahko glede na naravne in strukturne danosti konkurenčno in odporno le ob izraziti usmeritvi v **večjo dodano vrednost**, ki je obenem okoljsko vzdržno. Zato potrebujemo znanje, ustrezne pridelovalne tehnologije ter sodobno in konkurenčno živilsko-predelovalno industrijo, ki temelji na **podjetniških pristopih in tržni naravnosti**. Kmetijsko gospodarstvo naj bo dolgoročno povezano v lokalne ali večje verige vrednosti, ob sočasni aktivni vpetosti v proces pridobivanja, izmenjave ali podajanja znanja. Živilska industrija naj krepí svojo vlogo odjemalca surovin lokalnega porekla in dobavitelja kakovostne slovenske hrane.

Poseben poudarek je na **varstvu okolja in narave**, ter **ohranjanju kmetijskih zemljišč**, ki naj postane prednost in ne ovira gospodarjenja. Je del pristopa k dodajanju vrednosti proizvodom in spodbuda diverzifikaciji dejavnosti na podeželju.

Znanje, kreativnost, inovativnost, podjetništvo in povezovanje morajo postati gonilo napredka slovenske pridelave in predelave hrane ter podeželskega prostora. Potrebna je identifikacija in premostitev obstoječih vrzeli s področij krepitve vloge znanja in prenosa znanja v prakso, kreativnosti, podjetništva ter povezovanj med vsemi deležniki verig preskrbe s hrano.

Širina vprašanj, ki jih neposredno ali posredno zadeva slovenska pridelava in predelava hrane ter podeželje, zahteva iskanje **sinergij in celostni pristop** s finančno, okoljsko, regionalno razvojno, gospodarsko, infrastrukturno, socialno, zdravstveno, znanstveno-izobraževalno in drugimi politikami.

Iz tega izhajajoča načela niso v celoti nova, vendar mnogokrat prednostno obravnavajo vprašanja, ki se izrazito porajajo vsled družbenih in okoljskih sprememb sodobnega časa.

2 Odporna in konkurenčna pridelava in predelava hrane

2.1 POTREBE PO UKREPANJU

Dohodki v kmetijstvu zaostajajo za povprečnimi dohodki v Sloveniji. Tako je znašal faktorski dohodek na polno delovno moč v kmetijstvu v obdobju 2014 - 2018 6.002 EUR, kar je med 28% in 34% povprečne bruto plače v obravnavanem obdobju. Glede na javno razpravo ne preseneča, da večina pridelovalcev ni zadovoljna z dohodki iz kmetijske dejavnosti. Ob tem pa veliko nihanje cen kot posledica vremenskih in tržnih razmer veča **negotovost** pri vlaganjih in načrtovanju proizvodnje. Vse pogostejši izrazito neugodni naravni pojavi (suše, poplave, žled, bolezni in drugo) negativno vplivajo na pridelavo in prirejo. Cene kmetijskih pridelkov in proizvodov pogosto ne pokrivajo stroškov pridelave in prireje, kar predvsem na kmetijah z manjšim obsegom in/ali intenzivnostjo pridelave in prireje zmanjšuje interes po vlaganjih in/ali nadaljnjem kmetovanju. Tako so med leti 2007-2018 realne cene nekaterih rastlinskih pridelkov nihale v posameznih letih tudi do 100%.

Slovenija razpolaga z omejenimi površinami kmetijske zemlje za pridelavo hrane, zlasti na območjih z omejenimi možnostmi za pridelavo (76% vseh kmetijskih zemljišč). S povprečno velikostjo kmetij v višini 6,9 ha bistveno zaostajamo za EU povprečjem. Velik delež kmetij je samopreskrbnih, kmetije s tržno proizvodnjo pa se vpenjajo v večje ali manjše verige vrednosti. Poleg tega v Sloveniji ni enotne opredelitve kmeta in kmetijskega gospodarstva.

Moč je zaznati dobre prakse, **kmetije z razvojnimi potencialom**, vendar ob odsotnosti modela, ki bi le-te sistematično povezoval in vključeval deležnike v širšem obsegu.

V Sloveniji ne moremo biti v celoti zadovoljni z načini povezovanja in uspešnostjo organiziranja agroživilskih verig. Ne glede na tradicijo zadružništva, je premalo **zaupanja med člani agroživilske verige**. Živilsko predelovalna industrija tako ne koristi dovolj prednosti lokalne pridelave. Ta pa je pogosto nepovezana in tudi ne nudi zadostne surovinske baze, in je po njihovem mnenju nezanesljiva, sezonsko pogojena in cenovno nezanimiva. Pogosto je prešibek pogajalec do svojih kupcev.

Zaznavamo povečan interes potrošnika po kakovostni hrani slovenskega izvora, kar predstavlja priložnost za še nadaljnjo krepitev lojalnosti **domačih potrošnikov** in na strani proizvajalcev usmeritev v proizvode z višjo dodano vrednostjo, identiteto in prepoznavnostjo. Ob močnem povezovanju primarne pridelave in predelave hrane, obstoju interesa po dolgoročnem partnerstvu, krepitevi položaja kmeta v verigi in enakopravnem obravnavanju deležnikov, se kmetijski proizvajalci lahko hitreje in lažje preusmerijo s svojo proizvodnjo in na ta način krepijo svojo odpornost in odzivnost na hitro spreminjajoče se razmere na trgu.

Za doseganje zastavljenih ciljev je potrebna tudi generacijska prenova v slovenskem kmetijstvu. Starostna struktura gospodarjev kmetij je izrazito neugodna, saj je dobra

polovica takih, ki so starejši od 55 let. Ti obdelujejo več kot 40% kmetijske zemlje. Povečuje se delež gospodarjev do 25 let, a ta še vedno dosega le 0,5% vseh upraviteljev, ki gospodarijo na 0,9% kmetijske zemlje. Prav tako upada delež ženskih gospodarjev v strukturi kmetijskih gospodarjev (iz 27% v letu 2010 na 20% v letu 2016). Razveseljivo je, da se izboljšuje izobrazbena struktura gospodarjev in ta trend je potrebno negovati tudi v prihodnje.

2.2 SPECIFIČNI CILJI

Skozi naveden niz potreb in v skladu z zastavljenimi družbenimi zahtevami do kmetijstva, smo opredelili naslednje specifične cilje:

- A.1 Zagotavljanje visokih standardov varne in kakovostne hrane,**
- A.2 Učinkovita raba in dostopnost virov (zemlja, kapital, delo, znanje),**
- A.3 Primerljiv dohodkovni položaj,**
- A.4 Stabilnost dohodka,**
- A.4 Krepitev agroživilskih verig in izboljšanje položaja kmeta v verigi,**
- A.5 Spodbujanje pridelave in porabe hrane z višjo dodano vrednostjo,**
- A.7 Krepitev tržne naravnosti in podjetništva,**
- A. 8 Spodbujanje generacijske prenove,**
- A.9 Ohranitev proizvodnega potenciala in obsega kmetijskih zemljišč.**

Te specifične cilje lahko sledimo, če sta kmetijstvo in predelava hrane podjetniško zanimiva panoga za ohranjanje obstoječih in privabljanje novih generacij. Potrebno je stremeti k **višji dodani vrednosti**, ki se bo pravično razporejala vzdolž celotne verige. Tako bo družinska kmetija ali kmetijsko gospodarstvo imelo **primerljiv obseg dohodka** za ohranjanje ustreznega življenjskega standarda ter proizvodnih resursov na celotnem območju Slovenije.

Za doseganje ekonomske moči je ključna krepitev celotnih agroživilskih verig, čemur je bil dan poudarek v vseh dosedanjih strateških dokumentih, zelenega premika pa še vedno ni bilo. Okoljsko in ekonomsko vzdržna, stabilna pridelava je danes bolj kot kadarkoli prepoznana kot nujna za vzpostavitev in **dolgoročno delovanje sklenjenih verig vrednosti manjšega ali večjega obsega**. Zato si bomo prizadevali za vzpodbujevalno podporno okolje, a brez osvojitve vrednot povezovanja in medsebojnega zaupanja s strani deležnikov, bodo učinki omejeni. Tudi zato je potrebno iskati vzvode stabilnih vertikalnih povezav med posameznimi sektorji in okrepiti horizontalno sodelovanje v sektorjih, ter rešitve za specifična kmetijska gospodarstva glede na naravne danosti pridelovalnih območij v smislu regionalno in sektorsko prilagojenega razvoja. Istočasno je pomembno učinkovito upravljanje vzdolž celotne verige oskrbe s hrano, vključno z distribucijo varne hrane do končnega uporabnika, ob upoštevanju poštenih trgovinskih praks in **izboljšanja sedanjega stanja kmetov v verigi**. Živilska industrija naj v prihodnosti krepí svojo vlogo odjemalca surovin lokalnega porekla in dobavitelja **hrane prepoznane kakovosti z višjo dodano vrednostjo**.

Potrebujemo tehnološko napredno in konkurenčno kmetijstvo in agroživilstvo, ki zagotavlja **varno in kakovostno hrano**, v skladu z raznoliko agrarno in reliefno strukturo, lokalno tradicijo in kreativnimi novimi rešitvami. Zato nosilec dejavnosti potrebuje **primeren dostop do virov** kot so zemlja, delo, kapital in znanje, ki jih **učinkovito porablja**.

Pomemben vidik odpornosti je izboljšanje konkurenčnosti in trajnosti kmetij, kar vključuje tudi večjo odzivnost kmetov na spremenjena pričakovanja potrošnikov in pozitivno vpliva na njihov **primerljiv dohodkovni položaj** ter **stabilno dohodkovno raven**.

Poleg ustrezne ponudbe na trgu, je na drugi strani izjemno pomembno tudi povpraševanje. Okus slovenske hrane naj uvršča Slovenijo med globalno prepoznavne gurmanske destinacije. Ob upoštevanju naravnih danosti slovenskega prostora bomo spodbujali **večjo prepoznavnost in porabo** slovenskih živil v gospodinjstvih, gostinstvu, posebej tudi v turizmu in javnih zavodih.

V prihodnosti je torej pričakovan razvoj v smeri tehnološko vrhunskih, digitaliziranih kmetijskih gospodarstev, s konkurenčno pridelavo in prirejo, ki so praviloma večja, na drugi strani pa potrebujemo različne tipe manjših gospodarstev. Zlasti slednja so izjemnega pomena za pozitivne okoljske in socialne učinke (ohranjanje kmetovanja na manj ugodnih območjih in poseljenega podeželja), ki morajo dosegati tudi primerno ekonomsko realizacijo. V obeh primerih prevladujejo **družinske kmetije**, ki so v ospredju družbenega zanimanja. Oba tipa gospodarstev sta nujna za dviganje prepoznavnosti pomena poklica kmeta v družbi in preprečevanje opuščanja kmetovanja.

Pomemben je tudi dvig podjetniške miselnosti v smislu **tržne naravnosti** z bolj intenzivno vključitvijo mlajših gospodarjev, nosilcev **generacijske prenove**. Predvsem mladi, izobraženi in podjetni posamezniki in posameznice, ki so poslovno povezani, lahko dajo kmetijstvu in podeželju novo vrednost. Zato velja pozornost mladim kmetom in prevzemnikom kmetij, ob tem pa se ne sme prezreti socialna varnost ostarelih kmetov.

Kmetijstvo in agroživilstvo prihodnosti bo sledilo razvoju digitalizacije, bolj intenzivno uporabljalo različne sodobne tehnologije proizvodnje hrane ter tehnike preciznega kmetovanja, za doseganje bolj stabilne proizvodnje, **ciljnega vnosa proizvodnih vložkov, manjše okoljske obremenitve** in večjo ekonomsko učinkovitost. Znotraj celotne verige pa so potrebne sodobne rešitve in tehnike optimiranja procesov, ponovne rabe in recikliranja, ter zmanjševanja zavržkov hrane. Zato bodo ukrepi v podporo naložbam osredotočeni na zmanjšanje tehnološke vrzeli (tehnološke posodobitve in digitalizacija), kot tudi vpliva podnebnih sprememb, naslavljalji bodo strukturne probleme in spodbujali rešitve v smeri prehoda na krožno gospodarstvo ter doseganja višje dodane vrednosti v celotni proizvodni verigi.

Kmetijske površine je potrebno ohraniti v obsegu in funkciji ter v nadaljevanju spodbuditi vrnitev rabe zaraščenih površin v kmetijsko rabo, kjer je to smotrno, ter aktivno voditi politiko razvoja kvalitetnega gozda z vsemi potrebnimi gozdnogojitvenimi deli. Vse bolj kompleksno področje postaja ohranjanje biotske

raznovrstnosti, tudi pri zavarovanih živalskih vrstah. Družbena sprejemljivost za povečevanje zveri in divjadi v okolju ima pomemben vpliv na ohranjanje kmetovanja na območjih pojavljanja zveri in divjadi. Zato so pred nami tudi izzivi pri iskanju družbeno sprejemljivega, trajnostno naravnane gospodarjenja z zvermi in divjadjo z namenom sobivanja na podeželskem prostoru in nemotečega vključevanja v kmetijski prostor.

S prenovo zemljiške politike bomo izboljšali upravljanje z zemljišči v lasti RS ter posodobili zakonodajno ureditev prometa s kmetijskimi zemljišči na način, ki bo preprečeval špekulativne nakupe in izboljšal dostop do zemljišč razvojno usmerjenim kmetom. Ob prepoznavanju potreb po razvoju in prenosu znanja bomo s pomočjo zemljišč v lasti RS krepili inštitucije razvoja in znanja kot temelj bodočega razvoja podeželja in kmetijstva. S ciljem **ohranitve proizvodnega potenciala in obsega zemljišč**, bomo spodbujali skrb za ohranjanje dolgoročne kakovosti obdelovalnih tal z ustreznimi tehnološkimi ukrepi ter rabo kmetijskih zemljišč v lasti RS za pridelovanje hrane in ne bomo spodbujali pridelovanja energetskih rastlin na le-teh. Ključno je tudi izboljšati **dostop do finančnih virov** za deležnike v verigi preskrbe s hrano, z razvojem finančnih instrumentov.

Izziv, ki ga je potrebno celoviteje nasloviti v navezavi z večanjem odpornosti sektorja, so rastoča **tveganja v kmetijstvu**. V zvezi s tem si bomo prioriteto prizadevali za okrepitev uporabe sodobnih digitalnih tehnologij za učinkovitejše spremljanje tveganj in pravočasno rabo prilagoditvenih tehnologij in preventivnih aktivnosti v kmetijstvu. Posebno vlogo bo imelo izobraževanje in usposabljanje nosilcev kmetijske proizvodnje o tveganjih, skupinskih pristopih in aktivnem povezovanju kmetov pri nabavi, prodaji in drugih poslovnih aktivnostih (zadružništvo z dolgoletno tradicijo v slovenskem prostoru, ter organizacije ali skupine proizvajalcev). Prav tako bomo ohranili sistem kmetijskih zavarovanj za obvladovanje tržnih tveganj, in ga prilagodili glede na potrebe trga ter morebiti vzpostavili sklad za učinkovitejše upravljanje z njimi.

2.3 MEHANIZMI ZA DOSEGANJE CILJEV

Za doseg cilja odporne in konkurenčne pridelave in predelave je potrebno nasloviti številne specifične cilje, pri čemer je v ospredju doseganje ustrezne in stabilne dohodkovne ravni kmetijskih pridelovalcev, večja odpornost kmetij in višja konkurenčnost živilsko predelovalne industrije. Ključne so delujoče in krepke verige vrednosti in oskrbe s hrano. Ob upoštevanju velike raznolikosti naših kmetijskih gospodarstev izbor mehanizmov, s katerimi naslavljamo specifične cilje, obsega ukrepe SKP, ukrepe na nacionalni ravni ter regulatorne ukrepe. Večina mehanizmov prispeva k uresničevanju večjega števila ciljev.

Nova opredelitev kmetije kot subjekta in vzpostavitev pravnega okvira za njeno določitev bo pomembna sprememba, ki se bo uporabljala za izvajanje vseh politik.

Začeni s primarno predelavo, ugotavljamo da je struktura kmetijskih gospodarstev z vidika tržnosti pridelave in prireje dualna. Na eni strani so to izrazito tržno usmerjene kmetije, kjer poslovne aktivnosti ciljno vodijo v doseganje čim višje dodane vrednosti in na drugi strani samopreskrbne kmetije, kjer so tržni viški občasni. Ocenjuje se, da bi z generacijsko prenovo in vključitvijo samopreskrbnih kmetij v organizirane oblike

pridelave in priraje ob upoštevanju združnih načel lahko razvili pomemben segment visoko kakovostne in raznolike hrane in s tudi prispevali tudi k ohranjanju podeželja

Glede na možnosti, ki jih ponuja **SKP** v prihodnje, bodo k ciljem prispevali predvsem **osnovna dohodkovna podpora preko neposrednih plačil, sektorske intervencije, plačila za območja z naravnimi omejitvami, podpora naložbam, ki zagotavljajo dvig dohodka iz naslova pridelave, predelave, priraje in trženja in regulatorni mehanizmi**, predvsem na davčnem področju. Na drugi strani pa bodo morale biti kmetije podprte pri njihovih vlaganjih v znanje za doseganje večje ekonomske učinkovitosti.

Med ukrepi SKP, na prvem mestu izpostavljamo **neposredna plačila**, ki zagotavljajo osnovno raven prihodka in imajo s tem tudi pomembno stabilizacijsko vlogo, zato bodo ostala eden ključnih mehanizmov slovenske kmetijske politike tudi v prihodnje. Večja ciljnost in pravičnejša porazdelitev bo zagotovljena z večjo navezavo teh plačil na tiste, ki dejansko kmetujejo in sektorje s specifičnimi težavami. Hkrati se krepi vloga neposrednih plačil pri zagotavljanju javnih dobrin ter ekosistemskih storitev.

Osnovna dohodkovna podpora bo nadomestila sedanje osnovno plačilo. Zgodovinsko vezane podpore bodo ukinjene, saj v pomembnem delu ne odražajo več sedanjih proizvodnih usmeritev. V smislu zagotavljanja osnovnega dohodka, ki ima tudi pomembno stabilizacijsko vlogo, se predvideva postopen prehod na čisti regionalni model brez plačilnih pravic. Slednje pomeni tudi bistveno poenostavitev izvajanja tega ukrepa.

Osnovna dohodkovna podpora bo nadgrajena s **proizvodno vezanimi plačili**, s katerimi je mogoče bolj ciljno nasloviti specifične probleme določenih sektorjev ali območij. Izvajanje sedanjih shem proizvodno vezanih plačil je treba kritično presoditi z vidika zastavljenih ciljev, zlasti z vidika ohranjanja kmetijske pridelave na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijstvo in ohranjanja deficitarnih kmetijskih dejavnosti, ter ugotovitve smiselno upoštevati v fazi strateškega načrtovanja.

Čeprav je to pomemben mehanizem, pa samo neposredna plačila ne morejo zagotoviti dolgoročne ekonomske stabilnosti in odpornosti agroživilske verige. Primarna pridelava ne more biti stabilna in konkurenčna brez kvalitetne navezave na predelavo in povezane aktivnosti, enako velja tudi v obratni smeri. Zato morajo posebej zaživeti mehanizmi, ki prispevajo k krepitvi dohodka s podjetniškimi rešitvami, iskanje dodane vrednosti, tehnološko posodobitvijo in krepitvijo ekonomskega povezovanja in sodelovanja ter graditvijo verig vrednosti.

Začasni izredni ukrepi na kmetijskih trgih so mehanizem, ki se aktivira na EU ravni v primeru izrazitih nihanj v pridelavi in priraje kot posledica različnih vplivov. V te mehanizme se bomo vključevali v odvisnosti obsega in vplivov na slovensko kmetijstvo.

Mehanizmi, ki bodo uporabljeni za spodbujanje razvojno usmerjenih kmetij, bodo predvsem **naložbeni**, kjer se bodo podpirale dobre poslovne ideje. **Prenos znanja, ukrepi sodelovanja in lokalni razvojni programi** so pomembni mehanizmi za aktivacijo potenciala na tem področju tudi za manjše kmetije. Za to skupino kmetij je zelo pomemben tudi razvoj dejavnosti, ki dopolnjujejo kmetijsko pridelavo, zato bo

posebna pozornost namenjena **pospeševanju podjetništva** v kmetijstvu (in na podeželju nasploh). Izboljšanje podporne strukture na tem področju bo pomemben mehanizem prihodnje politike. Prednostno bodo podprte naložbe, ki bodo prinašale boljši ekonomski položaj več deležnikom v agroživilski verigi in ki bodo odgovarjale na podnebne spremembe. Skupinske naložbe bodo imele prednost pri investicijah, kjer je povezovanje smiselno in logično, kot na primer skupni objekti za rejo, dodelavo, predelavo, pripravo za trg, oprema v skupni rabi večjega števila kmetij, specialna mehanizacija za soočenje s podnebnimi spremembami in podobno. Pri individualnih naložbah bodo prednostno obravnavane naložbe, kjer je proizvodnja dolgoročno pogodbeno povezana ali pa je del proizvodnje z visoko dodano vrednostjo.

V večji meri bo treba izkoristiti ukrepe kmetijske politike, na način, da tistim kmetijskim gospodarstvom, ki imajo poslovno perspektivo, omogočijo pridobitev večjega deleža dohodka iz tržne dejavnosti in zmanjšanje odvisnosti od neposrednih podpor. Z nadgradnjo pogojev upravičenosti, izrazitejše degresivnosti in uvedbe kapice bi lahko več sredstev preusmerili k tistim, ki jih bolj potrebujejo. Ob tem je treba paziti na ustrezno ravnovesje med socialno in razvojno dimenzijo ukrepov.

Z vidika ohranjanja pridelave na celotnem območju Slovenije imajo pomembno vlogo **plačila za območja z naravnimi in drugimi omejitvami**, saj ta območja obsegajo 76% kmetijskih površin. Plačila je potrebno ohraniti v izdatnem obsegu in preiti na plačila na osnovi objektivnih kriterijev. V teh, kakor tudi drugih pridelovalnih območjih bodo spodbujane trajnostne oblike kmetovanja.

Posebno težo v novi strategiji dajemo razvoju ekološkega kmetijstva, ki naj preraste v pomembno obliko gospodarjenja, kar je še posebej smiselno na območjih z omejenimi dejavniki za kmetijsko pridelavo. Ob tem pričakujemo, da se bodo pridelovalci ekološke hrane bolj fleksibilno odzivali na že obstoječe povpraševanje kupcev po ekološko pridelani hrani, tudi s povezovanjem in sodelovanjem, kakor tudi večanjem deleža ekoloških površin za pridelavo hrane.

Ker je krepitev celovitih agroživilskih verig močno prisoten izziv, izpostavljamo potrebo po sodelovanju, z mehanizmi podpore organizacijam in skupinam proizvajalcev ter izvajanjem sektorskih politik. Podpora organizacijam proizvajalcev v sektorjih, kjer je poslovno povezovanje najbolj šibko, bo pomemben mehanizem, ki v možni kombinaciji s **sektorskimi politikami** lahko privede k razvojnemu premiku, seveda ob pogoju da bodo to kot model sprejeli proizvajalci.

Ključna ovira je še vedno nepripravljenost pridelovalcev za **povezovanje**, zato bodo morali zadružni sistem, ključni pridelovalci v posamezni panogi in svetovalna služba, pospeševati te procese v vseh panogah in prepričati deležnike v nujnost teh korakov. Z nadgradnjo ukrepa Sodelovanje, s katerim se spodbuja razvoj novih in izboljšanih proizvodov, praks, procesov ali tehnologij ter prenos znanja v prakso, bomo poskušali nasloviti navedene izzive. S tem bo okrepljen tudi pogajalski položaj v agroživilski verigi, ki bo v kombinaciji s promocijo in krepitvijo shem kakovosti pri potrošnikih krepil zavedanje, da z nakupom slovenske hrane lahko pomembno prispevajo k dolgoročni stabilnosti pridelave hrane in ohranjanju delovnih mest. Promocija kmetijskih pridelkov in prehranskih proizvodov, je tako pomemben mehanizem za doseganje cilja ekonomske stabilnosti sektorja. Nadaljevalo se bo s financiranjem

ukrepov, ki izhajajo iz Zakona o promociji in izvajanju strategije in operativnih programov na tem področju. Spodbujanje vstopa v shemo Izbrana kakovost in podpora delovanju sistema ostaja pomembna naloga tudi v prihodnje.

Podpora živilsko predelovalni industriji za proizvodnjo novih živilskih proizvodov, ki sledijo trendom in pričakovanjem potrošnikov v obliki sofinanciranja naložb, raziskav, razvoja, promocije in podpora shemam kakovosti so mehanizmi, ki bodo prispevali k dodani vrednosti v agroživilski verigi. Pri tem je najpomembnejše, da bodo ta temeljila na surovini slovenskega izvora in da bo vzpostavljeno dolgoročno pogodbeno sodelovanje.

Glede na negativen učinek podnebnih sprememb na stabilnost dobave hrane v verigi preskrbe s hrano bo potrebno posebno pozornost nameniti zmanjševanju proizvodnih tveganj z vlaganjem v nove tehnologije, za zmanjševanje občutljivosti na učinke podnebnih sprememb. Prilagajanje vrst in sort kmetijskih rastlin, upoštevanje sodobnih smernic kolobarja in implementacija sodobnih tehnoloških rešitev za prilagajanje podnebno spremenjenim pogojem bodo postale stalnica globalnega in slovenskega kmetijstva. To bo posledično spremenilo dosedanje prakse številnih kmetij in vplivalo tudi na razmere na trgu.

Nacionalni ukrepi, ki naslavljajo stabilnost dohodka so vezani na upravljanje s tveganji, to je sofinanciranje zavarovanja kmetijske pridelave in prireje in morebitnim prihodnjim oblikovanjem sheme vzajemnega zavarovanja, ki bosta pomembno podprta z javnimi sredstvi iz evropskega in integralnega proračuna. Pomembni bodo tudi začasni izredni ukrepi v obliki sheme *de minimis*, za panoge, ki bodo v posameznem obdobju v težkem ekonomskem položaju.

Živilsko predelovalna industrija je ključni člen agroživilske verige. **Regulatorni ukrepi** bodo v podporo krepitvi celotne verige, kot tudi nekatere druge politike, predvsem davčna politika. Podporni mehanizmi bodo usmerjeni v pospeševanje pogodbenega sodelovanja s poslovno povezanimi pridelovalci, izogibanje nepoštenim praksam v verigi preskrbe s hrano, in v internacionalizacijo poslovanja s ciljem doseganja visoke dodane vrednosti, ki se bo prenašala po verigi navzdol. Nadaljnje zagotavljanje visokih standardov varne hrane je v interesu tako deležnikov v agroživilski verigi kot tudi potrošnikov. K doseganju ciljev na tem področju bo v največji meri prispevala zakonodaja in delo kontrolnih organov na tem področju.

H krepitvi verige preskrbe s hrano bo prispevala tudi usmerjenost k preprečevanju nedovoljenih praks in nepoštenih ravnanj. Inštitut varuha odnosov v verigi preskrbe s hrano ima preventivni učinek, ob tem velja tudi vzpodbujati ukrepe in sporazume med deležniki z namenom krepitve pozitivnih praks in ravnanj. Za odpravo vzpostavljenih in identificiranih nedovoljenih ravnanj se bo krepilo sodelovanje z Javno agencijo RS za varstvo konkurence in drugimi resorji, zlasti z ministrstvom, pristojnim za trgovino.

Ustrezna davčna politika je pomemben dejavnik razvoja kmetijstva. Prizadevali si bomo za pravično in transparentno sistemsko ureditev, ki bo zagotovila ustrezno ravnotežje med davčnimi obveznostmi in olajšavami za kmeta.

Za doseganje primerne stopnje samooskrbe države s hrano je ohranjanje pridelovalnega potenciala ključni mehanizem. Zato je ohranjanje obsega kmetijskih

zemljišč v funkciji pridelave hrane predpogoj za njeno dolgoročno stabilnost. Varovanje najboljših kmetijskih zemljišč pred pozidavo ali drugo obliko trajne izgube, mora postati ključno vodilo pri posegih v prostor, kar bo eden glavnih ciljev **kmetijske zemljiške politike**. Pomembne so tudi naložbe v infrastrukturo za kmetijstvo, predvsem zemljiške operacije za izboljšanje proizvodnega potenciala. Poleg zemljiške ima zato pomembno vlogo pri tem prostorska politika države, ki bo podpirala te cilje.

Ob tem je eno osrednjih vprašanj prihodnjega razvoja kmetijstva, kako spodbuditi mlade generacije za nadaljevanje tradicije kmetovanja na družinskih kmetijah? Poleg ukrepov kmetijske politike, ki spodbujajo generacijsko prenovo je pomembno tudi izvajanje že sprejetega *Akcijskega načrta dela z mladimi kmeti*. Posebno pozornost pri tem vprašanju pa bo potrebno nameniti generaciji, ki predaja kmetije svojim naslednikom, s pravno ureditvijo **dedovanja, zemljiško, socialno ter davčno politiko**, ki naj zagotavljajo mehak in učinkovit generacijski prenos upravljanja. Posebno pozornost je potrebno nameniti novim kmetom, ki lahko pomembno prispevajo k zagotovitvi družbenih ciljev kmetijstva, predvsem na območjih, ki se praznijo, ali so tudi že izpraznjena.

3 Trajnostno upravljanje z naravnimi viri in zagotavljanje javnih dobrin

3.1 POTREBE PO UKREPANJU

Ustrezen življenjski prostor, ohranjeni naravni viri (tla, voda, zrak, biotska pestrost) in **varna hrana** spadajo med temeljne človekove in družbene potrebe in jih razumemo kot javne dobrine povezane s kmetijsko pridelavo. S kmetijstvom in gozdarstvom tako povezujemo širok nabor javnih dobrin, ki so v družbi prepoznane in cenjene. Mnoge od njih povezujemo s stanjem okolja, kot je kmetijska krajina, razpoložljivost in kvaliteta naravnih virov, stanje in kakovost tal, odpornost na erozijo in poplave. Na drugi strani lahko govorimo tudi o tistih dobrinah, ki izraziteje naslavlajo družbeni vidik, vključno s prehransko varnostjo, zmanjševanjem izgub in zavržkov hrane, vitalnim podeželjem, dobrim počutjem ter zdravjem in dobrobitjo živali.

Pridelava in predelava hrane, podobno kot ostale gospodarske dejavnosti, ni nevtralna do okolja in narave, nekateri trendi pri stanju okolja so pozitivni drugi negativni:

- Delež izpusta toplogrednih plinov iz naslova kmetijstva, znaša v letu 2015 10,3% celotnih izpustov,
- V zadnjih letih je opazno zmanjševanje negativnih vplivov kmetijstva na okolje, ki se kaže v racionalnejši rabi pesticidov in mineralnih gnojil,
- Na drugi strani, vrednost kazalnika Indeks ptic kmetijske krajine, pokazatelja biotske pestrosti in sprememb v okolju, upada, ta trend pa je značilen tudi v ostalih delih Evrope.
- Območje Natura 2000 v Sloveniji obsega 25 % (za ohranjanje pomembnih vrst ptic) oz. 33 % (za ohranjanje pomembnih habitatov) ozemlja, kar je skoraj dvakrat toliko, kot je povprečje EU (13 % oz. 14 %).
- Od leta 2000 se je, ob siceršnjih letnih nihanjih, površina kmetijskih zemljišč v uporabi v Sloveniji nekoliko zniževala,
- Ekološke prakse kmetovanja so v Sloveniji v zadnjem desetletju narasle na 43.579 ha kmetijskih zemljišč v uporabi, a večinoma iz naslova travinja.

Ohranjeno naravno okolje je neločljivo povezano s kvaliteto življenja. Osveščeni potrošniki izbirajo življenjski slog, ki stremi k ohranjanju naravnih virov zase in zanamce, enako pričakujejo od ostalih deležnikov.

Globalno segrevanje in podnebne spremembe močno vplivajo na razvoj pridelave in predelave hrane, gozdarstva ter podeželja v prihodnosti. Aktivnosti na področju **varovanja naravnih virov, vode, tal in zraka**, morajo upoštevati dolgoročen razvoj vseh gospodarskih in drugih dejavnosti.

Podeželje je **stičišče** mnogoterih gospodarskih aktivnosti, ki morajo vsaka zase in vse skupaj delovati v smeri doseganja cilja odgovornega ravnanja z naravnimi viri in zagotavljanja javnih dobrin.

Glede na stanje okolja in narave je jasno, da si kmetijstvo mora prizadevati, da uporablja tehnologije in načine proizvodnje, ki čim manj vplivajo na oškodovanje naravnih virov, ob sočasnem **ohranjanju pestrosti živalskih in rastlinskih vrst**. Pozornost je potrebno nameniti tudi skrbi za čebele in oprasovalce. Okolju prijazne prakse pogosto niso ekonomsko rentabilne, zato je potrebno družbo nenehno osveščati in zagotoviti spodbude k njihovemu izvajanju.

3.2 SPECIFIČNI CILJI

Skozi naveden niz potreb in v skladu z zastavljenimi družbenimi zahtevami do kmetijstva smo identificirali naslednje specifične cilje:

B.1 Zmanjšanje negativnih vplivov na vode, tla in zrak

B.2 Prilagajanje in blaženje podnebnih sprememb

B.3 Varovanje biotske raznovrstnosti

B.4 Ohranjanje kulturne krajine

B.5 Zagotavljanje višjih standardov dobrobiti živali

Značilno podobo Sloveniji daje podeželje s svojo sliko vasi, trgov, kmetijskih in gozdnih površin. Slovenskemu kmetu je dana vloga pridelovalca hrane, skrbnika raznolike krajine in pomembnega **so-upravljalca naravnih virov**. Slovensko kmetijstvo poleg strateške funkcije pridelave hrane, odlikuje močna prostorska in okoljska vloga. V pomembnem delu je potrebno ohraniti vzdržno ravnanje z naravnimi viri, potrebni pa so tudi pomembni premiki v odnosu in učinkih na okolje in naravo.

V prihodnje bo **zmanjševanje negativnih vplivov na vode, tla in zrak** vtakano v vse aktivnosti povezane s pridelavo in predelavo hrane. Kmetijska in gozdna gospodarstva ter živilska industrija morajo stremeti k:

- gospodarni in trajnostni rabi virov ter načelom krožnega gospodarstva,
- večanju učinkovitosti rabe vode in energije,
- rabi in ohranjanju slovenskih genskih virov,
- rabi obnovljivih virov energije,
- rabi stranskih proizvodov, odpadkov, ostankov in drugih neživilskih surovin za namene biogospodarstva,
- zmanjševanju emisij iz kmetijstva,
- spodbujanju ponorov ogljika v kmetijstvu, gozdarstvu in lesno-predelovalnem sektorju,
- rabi trajnostnih materialov v procesu oblikovanja izdelkov in spremljanju življenjskega cikla izdelkov.

V prihodnje bosta **pitna voda in kakovostna tla** dobrini, ki ju ne bo v izobilju. Na območjih, pomembnih za pitno vodo, bodo spodbujane le tiste investicije, ki ne predstavljajo dodatnega tveganja za njeno kakovost. Izjemno pomemben naravni vir so tudi tla – na eni strani je potrebno skrbeti za zadostne njivske površine za zagotavljanje prehranske varnosti, na drugi strani pa posvečati posebno pozornost ustreznim in **dolgoročni kakovosti tal**.

Podnebne spremembe vse bolj spreminjajo pogoje za pridelavo hrane in rejo živali. **Odgovor na podnebne spremembe** je dvotiren – v obliki blaženja (zmanjševanje izpustov toplogrednih plinov) in prilagajanja (proizvodno-tehnološke in ekonomske prilagoditve spremenjenim razmeram). Ob tem je treba izpostaviti (omejeno) sposobnost kmetijskega sektorja k blaženju podnebnih sprememb, če želimo ohraniti obseg proizvodnje hrane.

Danes, kakor tudi v razvoju prihodnjih kmetijskih pridelovalnih sistemov, ima velik pomen **ohranjanje biotske pestrosti**. V določenih območjih bo potrebno ohranjevati stanje, v drugih naravno visoko vrednih območjih pa bo potrebno s spodbudami in regulatornimi mehanizmi prilagoditi kmetijsko dejavnost potrebam ohranjanja narave.

Ohranjena narava in njeni habitati predstavljajo tudi priložnost za razvoj podeželja in pridelavo hrane z dodano vrednostjo. Ta se dodatno gradi na slovenskih posebnostih, izhajajočih iz prehranskih navad prebivalcev, posebnosti iz shem kakovosti, in upoštevanju višjih standardov **dobrobiti živali vzdolž verige oskrbe s hrano**.

Na ključnih območjih za ohranjanje narave je potrebno vzpostaviti lokalnim razmeram prilagojene modele, ki so trajnostni v okoljskem in socialnem vidiku razvoja, hkrati pa še vedno nudijo ekonomsko priložnost in prispevajo k **ohranjanju kmečke kulturne krajine**. Brez zavedanja o pomenu javnih dobrin in vključitve podjetniških rešitev ni mogoče dvigniti aktivnosti in rezultatov na področju okoljsko trajnostnih kmetijskih praks.

Posebna skrb mora biti namenjena sobivanju **kmetijstva in gozdarstva**, zlasti njunih ekosistemov. Potrebno bo razviti in okrepiti prakse, ki bodo omogočale okoljsko zeleno sobivanje razvitih gozdnih ekosistemov ob kmetijskih zemljiščih, kjer zaradi živalske pestrosti gozdov prihaja do poseganja v območja pridelave hrane. Družbena sprejemljivost za povečevanje števila zveri in divjadi v okolju ima pomemben vpliv na ohranjanje kmetovanja na območjih pojavljanja. Hkrati pa moramo razviti načine rabe gozdnih sortimentov za potrebe v pridelavi, predelavi in logistiki hrane in izkoristiti energetski potencial zlasti manj kakovostnega lesa in lesnih odpadkov, kjer je to smiselno in ekonomsko upravičeno.

Posebna pozornost je namenjena nadaljnjemu razvoju **ekološkega kmetovanja**. Delež kmetijskih površin v ekološkem kmetovanju prepočasi narašča, še posebej delež njiv in trajnih nasadov. Potrošnik prepoznava prednosti ekološko pridelane hrane, a v primanjkljaju slovenske ponudbe posega po uvoženi hrani. V večjem obsegu bomo spodbujali aktivnosti za krepitev sodelovanja med ponudniki, njihovega povezovanja, aktivnosti javne svetovalne službe, prenos podjetniških znanj, promocijo in krepitev zavedanja o ekološki hrani s strani potrošnika. Posebna pozornost bo tako namenjena spodbujanju večjega obsega pridelave in predelave slovenske ekološke hrane, kot tudi preusmerjanju kmetijskih gospodarstev v ekološko pridelavo, kjer je to smiselno in racionalno. Potrebno je tudi kreativno razvijati in posodabljati tržne poti podjetniško usmerjenih ekoloških kmetij. Te pogosto svoje pridelke prodajajo na domačem dvorišču, na ekoloških tržnicah, preko shem zelenjavnih zaboječkov ali partnerskega kmetovanja. Povezovanje slovenskih ekoloških pridelovalcev in predelovalcev hrane naj bo tudi vodilo za utiranje večjih količin ekoloških proizvodov na trgovske police.

Razvoj trajnostnega krožnega biogospodarstva predstavlja veliko priložnost za razvoj podeželja ob ključni vlogi sektorjev, ki prepoznavajo in zagotavljajo biomaso kot pomembno vhodno surovino. Ti koncepti vodijo k okoljsko in ekonomsko bolj učinkovitemu krogotoku snovi v slovenskem podeželskem prostoru. Ob tem je potrebno posvetiti pozornost tudi zmanjševanju izgub in zavržkov hrane v celotni verigi preskrbe s hrano.

Doseganje ciljev na področju naravnih virov zahteva strukturirane in prostorsko temelječe podatkovne osnove Ministrstva in organov v sestavi, kar je trenutno prepoznano kot primanjkljaj, ki bo ustrezno naslovljen znotraj inštitucij kmetijstva.

3.3 MEHANIZMI ZA DOSEGANJE CILJEV

Ukrepi Skupne kmetijske politike so izjemno pomemben mehanizem za doseganje okoljskih in naravovarstvenih ciljev. Oblikovani so na več ravneh v obliki »zelene infrastrukture«. Na prvem nivoju vključuje **pogojenost**, ki za prejemanje podpor od upravičenca zahteva izpolnjevanje **osnovnih standardov za okolje, podnebne spremembe, zdravje živali in rastlin, dobrobit živali in javno zdravje**. Na ravni EU so v primerjavi s tretjimi državami zahtevnejši in predstavljajo pomemben vidik doseganja specifičnih ciljev zastavljenih s tem dokumentom in upoštevanja prilagoditev na značilnosti slovenskega kmetijstva. Zaradi usmeritve EU k okrepljeni ciljni naravnosti, bo tudi izpolnjevanje pogojenosti lahko predstavljalo večje administrativno breme kot sedaj. Prihodnji SKP bo vključeval tudi ambiciozen nabor mehanizmov, ki podpirajo izvajanje nadstandardnih dejavnosti na področjih, ki jih naslavlja specifični cilji. Najdemo jih pri neposrednih plačilih, kot tudi v okviru politike razvoja podeželja, kar kaže izkoristiti pri oblikovanju nove kmetijske politike v Sloveniji.

Shema za podnebje in okolje v okviru neposrednih plačil, bo uvedena na način, da se lahko vanje vključi večje število upravičencev in zajame širša območja ukrepanja. Posebna pozornost bo namenjena povečanju biotske raznovrstnosti na travinju, načinom pridelave za večje varovanje vodnih virov, izboljšanje vsebnosti humusa v tleh in tehnologijam pridelave v trajnih nasadih, ki še dodatno zmanjšujejo negativne vplive na okolje. V ukrepe bodo vključena kmetijska gospodarstva, ki presegajo minimalne zahteve glede obdelave in dosegajo višje obtežbe na travinju, oziroma dosegajo višje pridelke.

Skrb za zdravje je visoko na prednostni listi sodobnega potrošnika, ki išče in posega po raznolikih prehranskih proizvodih, ki izhajajo iz ekološkega načina kmetovanja. Na področju **ekološkega kmetovanja** sledimo cilju večanja tržnega obsega pridelave in predelave, za kar bo ob ohranitvi neposrednih podpor, potrebno izdatneje podpreti prilagoditev in posodobitev kmetij ter prenos znanja. Kmet bo tako lažje naslovil obstoječ (rastoč) tržni potencial in v večji meri naravne danosti vgrajeval v ceno svojih izdelkov, še posebej če bo izkoristil prednosti povezovanja in sodelovanja ter vzpostavljaj verige preskrbe z ekološko hrano.

Kmetijsko okoljske ukrepe (intervencije) v okviru razvoja podeželja bomo izrazito ciljno in rezultatsko naravnali in osredotočili predvsem na vsebinska področja in posamezna območja, ki dosegajo strokovne kriterije potreb po ukrepanju zaradi

vzdrževanja ali izboljševanja okoljskega stanja. Izpostavljamo, da bodo med drugimi osredotočena na ožja naravovarstvena (posebni habitati) in vodovarstvena območja. Pomemben vidik je vključevanje deležnikov v samo pripravo shem ter spodbujanje kolektivnih ukrepov.

Pri **naravovarstvenih ukrepih** bomo izvajali rezultatske in kombinirane sheme, ki bodo zajele večje število kmetijskih gospodarstev in zaokrožala območja na način, da bodo prilagojena lokalnim značilnostim in v skladu s pripravljenostjo kmetov za vstop v ukrepe.

Na **vodovarstvenih območjih** bo program plačil usmerjen tja, kjer se trend kakovosti vodnega vira ne izboljšuje dovolj hitro. Na teh območjih se bo ukrepe podpore tehnologijam varovanja vodnih virov kombiniralo tudi z odkupi zemljišč s strani države in oddajanju v zakup pod posebnimi pogoji, usmerjanjem v ekološko pridelavo in investicijami za preusmeritev kmetij.

Ciljni ukrepi bodo usmerjeni tudi v ohranjanje biotske raznovrstnosti na travinju, na območjih, kjer so za to posebno ugodni pogoji in niso potrebna velika vlaganja v vzpostavitev habitatov, temveč je potrebno skrbeti za njihovo vzdrževanje. Ciljno usmerjeni programi odpravljanja zaraščanja, z aktivno vlogo Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov pri tem, bodo usmerjeni v vzpostavitev tipičnih habitatov in skozi ustrezen način kmetovanja njihovo ohranjanje.

Pozornost bo dana načrtnemu upravljanju z zavarovanimi vrstami zveri in divjadi, na način da se bo ohranjalo ravnotežje v prostoru. Ponovno se bo opredelilo območja stalne prisotnosti in vzdržne populacije na tem območju in upravljanje na območjih izven stalne prisotnosti.

Poseben izziv predstavlja prilagajanje pridelave in prireje na podnebne spremembe. Kmetijstvo je doslej doseglo znatne premike pri zmanjševanju emisij toplogrednih plinov. V okviru **shem za okolje in podnebje** bodo tako spodbujane aktivnosti, ki bodo pozitivne trende v prihodnje še okrepile. Podprti bodo tehnološki ukrepi, ki zmanjšujejo emisije toplogrednih plinov oziroma povečujejo ponore ogljika. Spodbujala se bo tehnologija krmljenja v živinoreji, ki zmanjšuje razmerja med vloženo energijo in izpusti. Podprte bodo tehnologije za dvig vsebnosti organske snovi v tleh in tehnik obdelave tal za zadrževanja vode v tleh za sušna obdobja. Za uvedbo teh mehanizmov v prakso je ključen **prenos znanja**, ki potrebuje izrazito prenovo in nadgradnjo. Nadaljevalo se bo tudi z ukrepi **aktivne zaščite pridelave in prireje preko naložb, ki zmanjšujejo tveganja**, kot so spodbujanje pridelave v zaprtih prostorih, namakanje, oroševanje, mreže v trajnih nasadih, kot tudi druge, nove tehnološke rešitve.

Kulturna (kmetijska) krajina je javna dobrina, ki ima v prihodnjem razvoju kmetijstva pomembno mesto, saj je v velikem delu območja države, kot so strma, hribovska, kraška in gorska območja nerealno pričakovati visoko konkurenčno pridelavo in prirejo. Potrebno je kombinirati dohodkovne vire na gospodarstvih in predvsem se razvijati v smeri proizvodov z dodano vrednostjo. Tak razvoj lahko omogočajo tudi **plačila za območja z omejenimi dejavniki**, ki pozitivno vplivajo na okolje in ohranjenost obdelanosti tega občutljivega prostora in s tem na ohranjanje proizvodnih

resursov, preprečevanje erozije, plazenja, poplavno varnost, požarno varnost, ohranjanje habitatov in preprečevanje zaraščanja. Ohranjanje interesa za kmetovanje prihodnjih generacij je na teh izjemno občutljivih območjih poseben izziv, ki ga bodo poleg omenjenih plačil naslavljali tudi ukrepi razvojne politike in mehanizmi za ohranjanje poseljenosti podeželja širše. Kulturna krajina je namreč horizontalna vsebina, ki zahteva posebno razvojno politiko.

Pozornost je potrebno usmeriti tudi v ohranitev vinogradniške pridelave v tipičnih vinorodnih okoljih, kjer je prihodnost vinogradništva ogrožena zaradi razdrobljene posestne strukture in nizke stopnje profesionalizacije dejavnosti, hkrati pa vinogradništvo in vinarstvo predstavljata zanimivo ponudbo v gastronomskem turizmu.

Dobrobit živali je področje rastočega zanimanja javnosti. Ekonomska šibkost panoge je razlog preteklega pomanjkanja ambicij, saj ukrepi za izboljšanje stanja zahtevajo znatna naložbena vlaganja v rejah. Prihodnji razvoj živinoreje mora temeljiti tudi na izboljšani dobrobiti živali kot odgovor na zahteve družbe. Mehanizmi bodo neposredne podpore za nadstandardne načine reje v govedoreji, pri reji drobnice, perutnine in prašičev. Ob tem pa bodo tudi podpore naložbam v živinoreji izrazito usmerjene tudi v izboljšanje pogojev za rejo živali.

Na področju javnih dobrin kmetijstva bo posebna pozornost namenjena usposabljanju in izobraževanju deležnikov (kmetijskih gospodarstev in drugih oblik upravljanja), ki zagotavljajo varovanje naravnih virov in ekosistemske storitve. Vrednote, znanje in kreativnost so ključni dejavniki za doseganje boljših rezultatov na področju varstva okolja, narave in zagotavljanja drugih javnih dobrin povezanih s kmetijstvom.

4 Dvig kakovosti življenja in krepitev gospodarske aktivnosti na podeželju

4.1 POTREBE PO UKREPANJU

Kakovost življenja je neločljivo povezana s splošnim ekonomskim in demografskim položajem podeželja. Na nekaterih podeželskih območjih v Sloveniji je že moč opaziti praznjenje prostora in depopulacijo. Splošno velja, da je za podeželje značilen višji delež starejšega prebivalstva (nad 65 let) in manjši delež otrok (do 15 let). Pojav **depopulacije** povzroča ukinjanje javnih in zasebnih storitev, kateremu predhodno ali vzporedno sledi tudi opuščanje kmetijske pridelave. Gre za široko tematiko, ki presega okvire kmetijstva. Erjavec s sod. (2018) prepoznava da je področje s podatkovnega in analitičnega vidika nezadostno definirano, kar predstavlja dodatni izziv, kako iz potreb po ukrepanju izvesti aktivnosti na področju oblikovanja ciljev.

Ključno vprašanje kakovosti življenja na podeželju je **ekonomski položaj prebivalstva**. Kmetijstvo daje v povprečju nižji dohodek od povprečnega v RS. Poseben problem je to za majhne kmetije, z manj virov in ostarelo ter manj izobraženo delovno silo. Razen v bližini nekaterih mest, pa je problem tudi razpoložljivosti dela za nekmečko prebivalstvo, ki je v mnogih delih Slovenije precej šibko. Ekonomske aktivnosti so omejene, tako na kmetijah, kot tudi pri drugih delih prebivalstva. Podeželje ima velik potencial v turizmu in drugih gospodarskih aktivnostih. Tukaj so razlike med območji precejšnje, trdimo lahko, da potenciali niso izkoriščeni.

Kakovost življenja na podeželju je odvisna tudi od **javne in zasebne infrastrukture**, ki sega od cestnih povezav, vodovodne oskrbe, zdravstvene in šolske mreže do internetnih povezav. Pri oblikovanju javnih politik je potrebno stremeti k spodbujanju zaposlovanja na podeželju, večji socialni vključenosti prebivalcev, lokalnemu razvoju podeželskih območij, ohranjanju vaških jeder in kulturnih običajev, tradicije in navad. Turistična dejavnost v povezavi z gastronomskimi doživetji ob trajnostnem gospodarjenju odpira nova delovna mesta na podeželju in dolgoročno vpliva na generacijsko prenovo, ustrezno poselitev in podjetniške priložnosti slovenskih podeželskih območij, kjer se kmetijska krajina prepleta z gozdovi z dobro ohranjenimi ekosistemi.

Ob vsem navedenem se je potrebno tudi soočiti s pojavi **revščine na podeželju**. Samooskrbna proizvodnja socialno ogroženih kmetijskih gospodinjstev deloma blaži njihovo eksistenčno stisko, je pa ne naslavlja celovito.

Ob kmetijski politiki imajo posebno pomembno vlogo za uresničevanje zgoraj naštetih ciljev še regionalna, socialna, davčna, gospodarska politika in politika turizma, javnega zdravja ter infrastrukturna, šolska in kulturna politika. V Sloveniji pogrešamo celovit pristop pri obravnavi značilnosti podeželja, ki ga je potrebno na novo opredeliti in mu dati nov zagon in perspektivo.

4.2 SPECIFIČNI CILJI

Skozi naveden niz potreb in v skladu z zastavljenimi družbenimi zahtevami do kmetijstva opredeljujemo naslednje specifične cilje:

C.1 Spodbujanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah

C.2 Krepitev lokalnih pobud in medpanožnega sodelovanja ter krepitev navezave turizma na kakovostno hrano iz lokalnega okolja

C.3 Razvoj biogospodarstva

C.4 Socialna vključenost, ženske na podeželju in skrb za ranljive skupine

C. 5 Zmanjševanje vrzeli v dostopnosti in kakovosti storitev v urbanem in ruralnem okolju

Slovenija ima veliko območij, kjer so možnosti za kmetijsko pridelavo omejene ali okoljsko še posebej občutljive (gorska in druga območja z omejenimi dejavniki, območja varovanja narave, vodovarstvena območja). Smiselno je spodbujati obdelavo in pridelavo tudi na teh območjih, ki pa so izjemnega pomena tudi **za izvajanje drugih gospodarskih dejavnosti in ohranjanja poseljenosti podeželske krajine**. Prakse kmetovanja in obdelovanja tal so na teh območjih praviloma bolj zahtevne in povezane z višjimi stroški, zato je potrebno vse, ki na teh območjih ostajajo in jih obdelujejo, spodbujati s posebnimi ukrepi.

Poleg kmetijskih dejavnosti je na teh območjih potrebno razvijati tudi **dopolnilne, sorodne in komplementarne dejavnosti**, ki se izvajajo v okviru drugih gospodarskih sektorjev. Razmah teh dejavnosti bi omogočal učinkovitejšo rabo potenciala teh kmetij, lahko prispeva k vzpostavljanju zelenih delovnih mest in krepi lokalno preskrbo s hrano, hkrati pa spodbuja lokalno povezovanje s turistično ponudbo in drugimi storitvami na podeželju. Ohranjena in raznolika krajina v kombinaciji z gastronomskim turizmom je mestoma še neprepoznana podjetniška priložnost, katero je potrebno spodbujati. Na ta način bi lahko dosegli izboljšanje socialnega položaja članov kmečkih družin, nastanek novih poslovnih priložnosti in dvig ugleda podeželja.

Dopolnilne dejavnosti pomembno pripomorejo k dvigu in stabilnosti dohodka kmetijskih gospodarstev. Pogosto pa tudi vodijo k inovativnemu razmisleku in povečanemu angažmaju celotne kmečke družine, ter odstiranju razvojne perspektive poklica kmeta mlajši generaciji na kmetiji. Celovito vodene dopolnilne dejavnosti na kmetijah zaokrožujejo območja, tudi z vidika povečane ponudbe butičnih proizvodov in doživetij v naravi za urbano prebivalstvo. Na tem mestu pride do izraza velik **pomen lokalnih pobud, in medpanožnega sodelovanja**.

Prepoznana je priložnost prehoda v **biogospodarstvo** kot nove paradigme organiziranosti poslovnih procesov. Stranski proizvodi in ostanki tako postanejo surovine v obstoječih optimiziranih ali novih procesih. Takšna organiziranost poslovnih procesov prinaša številne gospodarske, družbene in okoljske koristi. Neposrednih koristi (dohodek, zaposlitve) so deležni tudi ponudniki kmetijskih proizvodov in gozdno-lesnih sortimentov. K temu prispeva povečanje povpraševanja

po primarnih proizvodih, pa tudi rast tržne vrednosti ostankov, ki se uveljavljajo kot cenovno ugodna in tehnološko atraktivna surovinska osnova. Koristi so razvidne tudi v predelovalnih dejavnostih, kjer prehod na bio-osnovane tehnologije predstavlja potencial za dodajanje vrednosti proizvodom in boljši izkoristek vstopnih surovin. Biogospodarske verige vrednosti se zaradi nizkih stroškov transporta vstopnih surovin običajno odvijajo na lokalni ravni, najpogosteje na podeželju. Zato širitev biogospodarstva prinaša možnosti za **doseganje ekonomske konvergence med mestom in podeželjem**. Biogospodarstvo nadalje prispeva h krožnemu gospodarstvu, ker spodbuja trajnostno in učinkovito izkoriščanje obnovljivih virov, v snovno in energetske zaprtih zankah, brez odpadkov.

S ciljem ohranjanja poseljenosti slovenskih pokrajin je potrebno **ustvariti na podeželju pogoje za bivanje, ki so podobno kakovostni kot v urbanih območjih** v smislu infrastrukture in dostopnosti do storitev. Pomembna so ciljna vlaganja v infrastrukturo (ceste, prometne povezave, internet), ohranjanje splošnih storitev (pošta, trgovina, banka, zdravnik), ki pa so povezana z ustvarjanjem delovnih mest na podeželju. Pomemben člen pri ohranjanju splošnih storitev in delovnih mest na podeželju so zadruga.

Ključno je spodbujanje zaposlovanja na podeželju, večja **socialna vključenost** prebivalcev, lokalni razvoj podeželskih območij, ohranjanje vaških jeder in kulturnih običajev, tradicije in navad. Na tem mestu izpostavljamo potrebo po koordiniranem nastopu številnih resornih politik. Razvoj s kmetijstvom povezanih dejavnosti na podeželju predstavlja še mnogokrat neizkoriščen potencial, od razvoja turističnih kmetij in dopolnilnih ter obrtniških dejavnosti, kulinarike, pilotnih projektov in razvoja koncepta pametnih vasi, trajnostnih oblik turizma in doživetja podeželja, spodbujanja medgeneracijskega sodelovanja in različnih socialnih storitev.

V lokalnem okolju je še posebej pomembna **krepitev lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost**. Te razvijajo projekte ki izhajajo iz posebnih potreb lokalnih okolij. Smiselno je podpirati njihovo povezovanje, iskati sinergije v strateškem načrtovanju različnih resornih politik in okrepiti in povezati financiranja iz vseh evropskih skladov.

Obstoj podeželske revščine in ranljivih skupin na podeželju je širši in presega domet in resurse le kmetijske politike. Pogosta socialna prezrtost kmečkega prebivalstva in kakršnakoli oblika nasilja nad ranljivimi skupinami na podeželju je nesprijemljiv pojav, katerega je potrebno celostno obravnavati na vseh ravneh. Zato si bomo prizadevali za ustrezno naslovitev tega problema v sklopu ukrepov socialne države, poskušali pa jim bomo najti mesto tudi pri teritorialnem tipu podpor politike razvoja podeželja.

4.3 MEHANIZMI ZA DOSEGANJE CILJEV

Spodbujanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah je že daljše obdobje ena od pomembnih prioritet razvoja podeželja. Vendar z dosedanjimi ukrepi še vedno nismo dosegli potenciala, ki je na podeželju. Upoštevati je potrebno dejstvo, da so dopolnilne dejavnosti na kmetijah zelo raznolike po vrstah in obsegih. Imajo tudi različno velik pomen za posamezno kmetijo. Povečanje števila in obsega dopolnilnih dejavnosti je možno doseči predvsem z oblikovanjem specifičnega pristopa k posameznim

skupinam nosilcev, kakršen pomen ima ta dejavnost zanje (začetniki, dejavnost majhnega obsega, resna podjetniška aktivnost). Zato je potrebno stremeti k oblikovanju posebne politike za dopolnilne dejavnosti na način, da bo vzpostavljeno ugodno poslovno okolje z administrativnega, davčnega in drugih vidikov. Nosilnici kmetij, zlasti mladi prevzemniki kmetij imajo nove poslovne ideje, inovativne pristope za doseganje dodane vrednosti k osnovni kmetijski pridelavi in prireji, ki se praviloma začnejo z dopolnilno dejavnostjo in ko presežejo določene okvire nadaljujejo kot podjetniška aktivnost. Mehanizmi politike razvoja podeželja morajo prepoznati te ideje in jih podpreti s podporno infrastrukturo, predvsem pa **spodbujanjem naložb** potrebnih za njihovo izvajanje. Z namenom da te poslovne ideje povežejo in prinesejo večje premike na podeželju, je potrebno hkrati **oblikovati podporne mehanizme**, ki bodo olajšali nastop na trgu in poslovno povezali te dejavnosti.

Zavedanje o pomenu lokalne preskrbe se krepi, kar daje dobro podlago za učinkovitejše povezovanje lokalnih pobud za povezovanje kmetijstva, živilstva in turizma in oskrbe javnih zavodov z lokalno hrano. Krepitev teh aktivnosti bodo spodbujene preko **lokalnih pobud** LEADER, ukrepov **sodelovanja**, s podporo inovativnim pristopom pri povezovanju in trženju pridelkov in proizvodov. Na tem mestu izpostavljamu sinergijo pridelave in predelave hrane s turizmom na podeželju, gastronomijo in kreiranjem novih podjetniških priložnosti na tem področju. Ukrepi, ki jih izvajajo lokalne skupnosti, so pomembni z vidika podpor specifičnim pobudam podeželskega prebivalstva in bodo v prihodnje še pomembnejši del kmetijske politike. Potrebno bo razširiti obseg mehanizmov, razvojno pomemben korak bo načrtovana uvedba novih finančnih inštrumentov.

Načela krožnega gospodarstva so pomemben del strategije razvoja podeželja. Razumeti jih je potrebno kot prizadevanje za zmanjšanje negativnih vplivov na okolje in ohranjanje naravnih virov, ob hkratnem spodbujanju novih ekonomskih dejavnosti in zaposlovanju. Izkoriščanje lesne biomase, živinskih gnojil in predelava nenevarnih odpadkov, so področja, ki bodo skozi **spodbujanje naložb** in ustvarjanjem ugodnega poslovnega okolja, doprinesla k krepitvi gospodarske aktivnosti na podeželju.

Noben razvoj ne sme povzročiti, da bi zaradi njega prišlo do negativnega vpliva na socialno vključenost in skrb za ranljive skupine ljudi. **Ukrepi socialne politike, lokalnih pobud in mehanizmov ter ukrepi sodelovanja** bodo ključni mehanizmi za soočenje s temi izzivi. Opredelili smo potrebo po boljšem spremljanju socialnega položaja kmečkega prebivalstva, zlasti žensk na podeželju. Ozaveščanje o tematiki in informiranje o socialnih pravicah bo naloga novoustanovljenega Sveta za ženske na podeželju.

Kakovost življenja se meri tudi v dostopnosti do osnovne infrastrukture in družbenih storitev. Pomembna naloga **regionalnega razvoja, javnih služb in javnih storitev** naj bo zato usmerjena v zagotavljanje teh pogojev.

5 Horizontalni cilj: krepitev oblikovanja in prenosa znanja

5.1 POTREBE PO UKREPANJU

Le učinkovito in uporabno oblikovanje in prenos znanja do posameznih udeležencev, skupin, sektorjev in območij lahko prispevata in omogočita nadaljnji uspešen razvoj slovenskega kmetijstva in podeželja. Znanje je ključ razvoja. To je znanje raznoterih vsebin, od tehnologij pridelave in predelave, storitev, znanja s področja varovanja okolja, do podjetništva. Na slovenskem podeželju najdemo številne uspešne posameznike, ki so s svojim inovativnim pristopom in znanjem uspeli ustvariti ali ohraniti delovna mesta, a rezultati **sistematičnega oblikovanja in prenosa znanja** so v zadnjih desetletjih prepoznani kot deficitarni.

Slovenija ima delujoči **sistem AKIS** (*agricultural knowledge and innovation system* – kmetijski sistem znanja in inovacij), s katerim mednarodna skupnost označuje infrastrukturo in način oblikovanja in prenosa znanja. Ne moremo pa biti dovolj zadovoljni z njegovimi rezultati.

Strokovno področje kmetijstva pokriva kmetijski izobraževalni sistem, javne svetovalne službe in raziskovalne inštitucije. Veliko znanja se plemeniti v javni službi kmetijskega svetovanja, zadrugah, pri kmetovalcih in živilsko predelovalnih in drugih podjetjih, identificirana pa je izrazita podhranjenost na področju sodelovanja, in primanjkljaj ter prenos sodobnih znanj v prakso. Primanjkuje organizirane zasebne pobude, novosti in rešitve se prenašajo preveč spontano in posamično. Sodelovanje med institucijami znanja je šibko, prav tako je relativno šibko javno in zasebno financiranje raziskovalnega dela, ki bi neposredno podprlo razvoj trajnostnega kmetijstva in podeželja.

Brez temeljite prenove področja znanja ne bo pomembnejšega napredka tudi na drugih področjih, ki so zastavljeni s specifičnimi cilji tega dokumenta.

5.2 SPECIFIČNI CILJI

Skozi naveden niz potreb in v skladu z zastavljenimi družbenimi zahtevami do kmetijstva oblikujemo naslednje specifične cilje:

D.1. Krepitev raziskovalne podpore za razvoj kmetijstva in podeželja

D.2. Učinkovit prenos znanja do končnih upravičencev

D.3. Delujoč in učinkovit sistem AKIS

Področje znanja je horizontalna vsebina, kjer so specifični cilji usmerjeni v doseganje drugih ciljev. Cilji na področju znanja niso sami sebi namen, ampak jih je potrebno pogledati v luči doseganja treh temeljnih družbenih ciljev, iz katerih izhajamo pri oblikovanju razvojnih smernic (Shema na str.4).

Vse tri specifične cilje na področju znanja lahko zagotavlja **le dobro organiziran in učinkovit AKIS**. Tega je potrebno izgraditi s primernimi vlaganji, organiziranostjo in medsebojno zavezo vseh institucij.

Kmetijska politika sama ne more zagotoviti ustrezne prenove AKISa. To je mogoče edino z vzajemno politiko in spremembami tudi šolske in raziskovalne politike. Potrebno je upoštevati posebnosti in potrebe kmetijstva in podeželja tudi v podpornih sistemih in delovanju srednjega in visokega šolstva ter raziskovalne dejavnosti. Vsebine, povezane z razvojem kmetijstva, živilstva in podeželja, niso dovolj pokrite zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, raziskovalne politike, ki poudarja odličnost ne glede na pokrivanje temeljnih razvojnih vsebin in zaradi razpršenosti institucij, ki so premalo integrirane in usmerjene v razvoj kmetijstva in podeželja.

Potrebno si je prizadevati za primeren **nivo sredstev za raziskovalne, razvojne, svetovalne in strokovne storitve**. Nujen, ne pa tudi zadostni pogoj za spremembe na področju znanja je povečanje javnih in zasebnih sredstev za financiranje dejavnosti. Pričakovati je večja vlaganja zasebnih ustanov, predvsem živilske industrije. Izkoristiti velja tudi vse mehanizme Evropske unije, predvsem na področju Evropskega inovacijskega partnerstva in raziskovalnih programov, kjer je potrebno na razvojnih temah podpreti vključevanje nacionalnih skupin v evropske programe. Temu bi morale slediti tudi vključitev kriterijev kakovosti za razvojno delo za pridobitev sredstev, kot tudi krepitev kadrovske sestave in infrastrukture delovanja.

Ključen postaja cilj **boljšega povezovanja in tesnejšega sodelovanja** med vsemi deležniki prenosa znanja in inovacij, prav tako pa povratni tok o zaznanih potrebah po znanju in sodelovanju na kmetijskih gospodarstvih in v predelovalni industriji.

S ciljem **spodbujanja formalnih in neformalnih mrež znanja** je potrebno spodbujati panožne krožke, razvojne mreže, pilotne projekte prenosa znanja ter kjer je to smotno, podpirati izgradnjo demonstracijskih in poskusnih centrov, kompetenčnih in tehnoloških centrov.

Spodbujati je potrebno **organiziranih oblik sodelovanja za razvoj in prenos znanja** ter v podporo politiki pri odločanju. Potrebne so tudi oblike prenosa znanja, kjer bi moderna, visoko tehnološko razvita kmetijska gospodarstva prenašala svoje specializirano znanje na druga kmetijska gospodarstva in tudi na inštitucije znanja. Deficitarno je izobraževanje kadrov na področju **vodenja in upravljanja** kmetij, sodobnih zadrug in podjetij, opaziti je moč primanjkljaj sodobnih podjetniških in tehnoloških znanj, s poudarkom na znanjih s področja digitalizacije.

Potrebno je izboljšati in vlagati v javno kmetijsko svetovalno službo, s poudarkom na individualnem pristopu in uvedbi delne plačljivosti **svetovanja s specializacijo** svetovalcev za tehnološko svetovanje (možnost voucherskega svetovanja), ter svetovalcev za uveljavljanje ukrepov kmetijske politike.

Družbena vloga kmetijstva in podeželja ni dovolj prepoznano v javnosti. Zato je potrebno, poleg promocije, naslavljati ustrezne javne politike za vključitev vsebin s področja hrane, naravnih virov in podeželja v sistem javnega izobraževanja v osnovnih šolah.

5.3 MEHANIZMI ZA DOSEGANJE CILJEV

V ospredju prenosa znanja je uporabnik, ki mora imeti na voljo institucionalno podporo, ki je sposobna odgovoriti na razvojna vprašanja in tehnološke vsebine pridelave in predelave. Ta mora hkrati delovati svetovalno in pospeševalno. Kako najučinkoviteje vzpostaviti ta okvir in ves čas skrbeti za njegovo učinkovito delovanje bo naloga vzpostavljenega **Sveta za razvoj v kmetijstvu, gozdarstvu in prehrani**. Ta svet bo pomembno posvetovalno telo, njegovo vlogo in pomen se bo opredelilo z zakonom. Sestavljali ga bodo predstavniki uporabnikov, ki jih bodo imenovala posamezne institucije, ki zastopajo interese kmetov in drugih nevladnih struktur, predstojniki institucij prenosa znanja in vlade.

Mehanizmi v podporo delovanja sistema **AKIS** ostajajo podobni kot v preteklosti. in sicer integralna sredstva za delovanje javnih služb, kmetijsko šolstvo in znanstveno raziskovalno dejavnost, ob tem pa še ukrepa Sodelovanje in Prenos znanja v okviru politike razvoja podeželja. Prenos znanja je tudi v okviru SKP horizontalna vsebina posebnega pomena. Jasno zavedanje o nujnosti sodelovanja med deležniki prenosa znanja s ciljem učinkovitega prenosa do uporabnikov je podprto z ukrepom **Sodelovanje**, ki je že v tem obdobju pokazal velik potencial za vzpostavitev inovativnih pristopov in novih poti povezovanja. Izmenjava znanja in informiranje kot ukrep bo prvenstveno namenjen podpori ukrepom, ki sledijo posameznim specifičnim ciljem in je potrebno za njihovo ustrezno izvajanje vzpostaviti podporo znanja. Posebno mesto bo imelo oblikovanje in delovanje operativnih skupin Evropskega inovacijskega partnerstva, ki naj postanejo temeljna podpora za prenos znanja na ključnih temah do končnih upravičencev.

Znanje, kreativnost in inovativnost bo postalo sestavni del tudi drugih instrumentov kmetijske politike. Pri **naložbeni politiki** je potrebno podpreti projekte, ki nakazujejo kreativne poslovne, okoljske in socialne rešitve, ki ohranjajo ali povečujejo zaposlenost na podeželju. Podprte bodo rešitve, ki bodo zagotavljale široke nacionalne učinke (povezovanje institucij in upravičencev) ter doseganje ciljev, zastavljenih s tem dokumentom.

Posebno težo pri nadgradnji AKISa bomo posvetili novim pogledom, organiziranosti, in prioritetam za **raziskovalno delo**. Na novo opredeliti in okrepiti bo potrebno mehanizem ciljnih raziskovalnih programov, aplikativnih projektov ARRS, posebej podpreti multi-disciplinarne projekte in projekte oblikovanja znanja na nacionalni ravni. Cilji resolucije dajejo osnovo za oblikovanje nove raziskovalne politike na področju. Spodbuditi in okrepiti je potrebno vključevanje slovenskih raziskovalcev in deležnikov kmetijstva v evropske programe, ki poleg dodatnih sredstev prinašajo tudi potreben dostop do novega znanja in rešitev.

S ciljem napredka kmetijstva se že desetletja izvajajo **strokovne naloge kmetijstva (živinoreja, rastlinska pridelava, genska banka in drugo)**. Večjo težo kot doslej je potrebno dati rezultatski naravnosti strokovnih nalog, dvigniti kakovost izvajanja nalog in posebej spodbujati prenos znanja končnim upravičencem.

Za spremljanje učinkovitosti celotnega sistema prenosa znanja bo vzpostavljen sistem indikatorjev, ki odražajo njegove učinke.

Za razvojno uspešnost je ključno tudi **znanje in usposobljenost pri nosilcih kmetijske dejavnosti na kmetijah**, in bodo ukrepi podpor še naprej naravnani v smeri izpolnjevanja pogojev ustrezne izobrazbe ali usposobljenosti. Več poudarka bo dano usmerjanju bodočih nosilcev dejavnosti v formalne oblike izobraževanja. Kot podporni mehanizem je možna opredelitev tovrstnih poklicev kot deficitarni.

S ciljem popularizacije poklicev na področju kmetijstva in podeželja velja pobuda osnovnim šolam za sistemsko vzpostavitev krožkov s področja pridelave hrane, ki jih bodo vodili strokovnjaki, ki delujejo v praksi na področju kmetijstva in v sistem izobraževanja na tej ravni za uvedbo obveznih **izobraževalne vsebine o hrani, multifunkcionalni vlogi kmetijstva, naravnih virih in podeželju**.

6 Širši pomen in izvedba resolucije

Resolucija »Naša hrana, podeželje in naravni viri po letu 2021« je podlaga za nacionalne ukrepe in enovit Strateški načrt za izpolnjevanje Skupne kmetijske politike, ki ga pripravljajo vse države članice EU v skladu napovedanih sprememb SKP. Slednja ob definiranju novih prioritet kmetijske politike povečuje pristojnost posamezne države članice na področju strateškega načrtovanja, ciljnemu ukrepanju in odgovornosti za pripravo in doseganje merljivih ciljev. Ob upoštevanju natančne analize stanja, ugotovljenih potreb bodo definirane prioritete ter izvedbeni mehanizmi za doseganje vseh specifičnih ciljev. V strateškem načrtu bodo izbrani mehanizmi ovrednoteni ter določeni kazalniki učinka in rezultata, s katerimi se bo spremljalo učinkovitost izvajanja načrta.

Nov strateški okvir kmetijstva je potrebno podpreti tudi s spremembami zakonodaje in dograditvijo institucij kmetijstva. Nov koncept je potrebno vgraditi v vse pore delovanja kmetijstva in živilstva, ter obrniti list razvoja. Nova družbena vloga in odgovornost zahteva premike v delovanju, ki pa ne smejo iti na račun novih administrativnih zahtev.

Resolucija pa ne določa samo prioritete in mehanizme javnih politik, ampak je njeno sporočilo, da je potrebno slovensko pridelavo in predelavo hrane v prihodnje narediti bolj samostojno, organizirano in dinamično. Kmetijstvo je potrebno osvoboditi odvisnosti od podpor.

Smisel kmetovanja je ustvarjanje dodane vrednosti za zaposlene v kmetijstvu, ki mora razvojno sposobnim kmetijskim gospodarstvom zadoščati za kvalitetno življenje. Za tovrstna gospodarstva so javna sredstva pomoč za samopomoč pri razvoju in ohranitvi položaja na trgu. Večina kmetijskih gospodarstev pa tudi opravlja pomembne družbene naloge, ki jih trg ne uravnava in zaradi tega so deležni javne podpore. Slovenija potrebuje strukturo kmetijskih gospodarstev, ki bo ekonomsko učinkovita, okoljsko vzdržna, ohranjala naravne vire in vitalno podeželje. Temu lahko sledijo zelo raznolika gospodarstva, ki imajo svoje mesto v tej novi zgodbi slovenskega kmetijstva.

Resolucija in njeni izvedbeni akti ne bodo prinesli zaželenih ciljev, če ne bo prišlo do resnih premikov v delovanju, vrednotah in pristopih v kmetijstvu. Potrebno je okrepiti skupno delovanje, prevzeti skupne cilje in v dialogu načrtovati spremembe na ravni kmetijskih gospodarstev, deležnikov kmetijstva in vladnih nosilcev odločanja. Ključno je izgraditi skupne vrednote in vizijo razvoja, ki je lahko le skupna, organizirana in utemeljena na kreativnosti, znanju, iskanju skupnih prednosti in podjetništvu. Svoje še zmeraj ohranjeno naravno okolje je potrebno jemati kot prednost in ne slabost. Omogoča lahko posebne, lokalno specifične rešitve, ki jih je potrebno udeležiti skupaj.

Resolucija je poskus obrnitve novega lista v razvoju slovenskega kmetijstva in podeželja. Pomeni zavestno prilagoditev na nove družbene izzive in iskanje nove, zahtevnejše, a obetajoče zgodbe slovenskega kmetijstva in podeželja. Zato je potrebna predvsem dobra volja, znanje in pripravljenost za sodelovanje.

7 Viri

KIS (Kmetijski inštitut Slovenije), 2018. Slovensko kmetijstvo v številkah.

Erjavec, E., Šumrada T., Juvančič L., Rac I., Cunder T., Bedrač M., Lovec M., 2018. Vrednotenje slovenske kmetijske politike v obdobju 2015-2020. Raziskovalna podpora za strateško načrtovanje po letu 2020. Ljubljana, Kmetijski inštitut Slovenije.

FAO (Food and Agriculture Organization), 2014. Rome Declaration on Nutrition.

SVRK (Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropsko kohezijsko politiko), 2017. Strategija razvoja Slovenije 2030.

Uradni list EU, 2018. Predlog Uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi pravil o politiki podpore za strateške načrte, ki jih pripravijo države članice v okviru skupne kmetijske politike (strateški načrt SKP) in se financirajo iz Evropskega kmetijskega jamstvenega sklada (EKJS) in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) ter o razveljavitvi Uredbe (EU) št. 1305/2013 Evropskega parlamenta in Sveta in Uredbe (EU) št. 1307/2013 Evropskega parlamenta in Sveta (COM/2018/392 final – 2018/0216 (COD)).

UMAR, 2018. Kazalniki blaginje v Sloveniji. <http://www.kazalniki-blaginje.gov.si/okolj-blag/ob-povrsje.html>

UN (United Nations), 2015. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development.

UN (United Nations General Assembly), 2015. United Nations Decade of Action on Nutrition (2016 – 2025)

UN (United Nations General Assembly), 2017. United Nations Decade of Family Farming (2019 – 2028)

UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change), 2015. Paris Agreement on Climate Change.